

**РОЗДІЛ II. СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
ТА МОВНІ УНІВЕРСАЛІЇ**

УДК 327:355.451(480+485)

Максим Благовірний,

аспірант кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,

Blahovirnyi.Maksym@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0009-0003-9527-5030

DOI 10.29038/2524-2679-2024-03-59-75

**ЕВОЛЮЦІЯ СЮЖЕТНОГО НАРАТИВУ НАТО В КОНТЕКСТІ
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ФІНЛЯНДІЇ Й ШВЕЦІЇ**

Простежено зміну вектора міжнародної політики та політики безпеки Фінляндії й Швеції з огляду на вступ у НАТО. Проаналізовано трансформацію ролі цих країн у міжнародному співтоваристві та вплив їх стратегічних комунікацій на розв'язання глобальних проблем і протистояння глобальним викликам безпеки як тепер, так і в майбутньому. Основну увагу звернено на міждержавну консенсусну політику Фінляндії та Швеції, взаємозв'язок між внутрішніми публічними дебатами про безпеку й оборону, громадською думкою та стратегічним мисленням країн Північної Європи. Прогнозується, що зміцнення Північного блоку в НАТО здатне посилити військовий потенціал не лише Північної, а й усієї Європи, унаслідок чого не лише зменшити вразливість прифронтових країн НАТО, а й, імовірно, змінити хід російсько-української війни.

Ключові слова: Фінляндія, Швеція, НАТО, криза безпеки, публічні дебати про безпеку й оборону, наратив НАТО, Північна Європа, стратегічні комунікації, консенсусна політика.

Maksym Blahovirnyi,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0009-0003-9527-5030

THE EVOLUTION OF THE NATO NARRATIVE IN THE CONTEXT OF STRATEGIC COMMUNICATIONS OF FINLAND AND SWEDEN

The article traces the change in the vector of international and security policy of Finland and Sweden in view of their accession to NATO. The author analyses the transformation of the role of these countries in the international community and the impact of their strategic communications on solving global problems and confronting global security challenges both now and in the future. The main focus is on the intergovernmental consensus policy of Finland and Sweden, the relationship between domestic public debates on security and defence, public opinion and strategic thinking in the Nordic countries. It is predicted that the strengthening of the Northern bloc in NATO can enhance the military potential of not only Northern but also the whole of Europe, thus not only reducing the vulnerability of NATO's frontline countries but also possibly changing the course of the Russian-Ukrainian war.

Key words: Finland, Sweden, NATO, security crisis, public debate on security and defense, NATO narrative, Northern Europe, strategic communications, consensus politics.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення росії на територію України стало потужною контекстуальною змінною світового безпекового середовища. Воно інтенсифікувало фундаментальні зміни колективного мислення про безпеку й оборону північноєвропейських країн, еволюціонувало зовнішньополітичне мислення країн Північної Європи, кардинально вплинуло на рівень суспільної підтримки членства в НАТО, відповідно каталізувало зрушення в дискурсах стратегічних комунікацій Фінляндії та Швеції. У результаті всередині країн Північної Європи поживалися дискусії про стійкі загальноприйняті партнерські конвенції у сфері колективної безпеки та оборони, поглибилися і переосмислилися форми й рівні міждержавної інституційної співпраці. Урешті, зазнали змін загальна динаміка та інтенсивність зовнішньої політики, політики безпеки та партнерської оборонної співпраці країн аналізованого регіону аж до прийняття рішень Фінляндією й Швецією відмовитися від довготривалого нейтралітету та подати заявки на членство в НАТО.

Загалом, міждержавна комунікація країн Північної Європи тривалий час тяжіє до консенсусного діалогу, спрямованого на спільне бачення майбутнього на засадах демократії. Щоправда, змістові контури та

інструменти цього бачення контекстуалізувалися в кожній із країн регіону по-різному як з огляду на історичні відмінності, реальність загроз і рівень сприйняття його громадськістю, так і стратегічні розбіжності. Міждержавна співпраця країн Північної Європи в різних сферах, зокрема безпеки й оборони, має тривалу історію та багатоаспектний вимір. На початку ХХ ст. зовнішньополітичним спрямуванням країн Північної Європи став принцип нейтралітету, який уперше задекларований Данією, Норвегією та Швецією напередодні Першої світової війни. У контексті Швеції, яка не була безпосередньо задіяна ні в Першій, ні в Другій світових війнах, нейтралітет був свідомою позицією спільноти, відображеною у внутрішній і зовнішній політиці країни. Натомість принцип нейтралітету Фінляндії зумовлений геополітичними реаліями та продиктований потребою узгодження власної позиції із врахуванням сильнішого сусіда після нападу в 1939 р. СРСР та втрати 10 % своєї території в умовах холодної війни був радше вимушеним. Тож міжнародне безпекове середовище в дискурсах країн Північної Європи було більшою мірою орієнтоване на розвиток оборонних партнерств у межах регіону та реалізовувалося на рівні дво- чи тристоронніх угод у різних партнерських конфігураціях країн регіону та у випадку Фінляндії (стратегічне мислення та культура якої завжди враховували високі ризики повторного нападу росії й передбачали ймовірність самостійного протистояння цій потенційній агресії) ще й у зміцненні національної безпеки через залучення значних інвестицій у національну оборону. І хоча Фінляндія та Швеція тривалий час залишалися поза НАТО, а Норвегія та Ісландія до сих пір поза ЄС, країни активно взаємодіють у європейських і трансатлантичних ініціативах, інституціях та міжнародних партнерствах у сфері безпеки й оборони. Водночас зміцнюється ступінь узгодженості та спільного бачення розвитку північноєвропейської співпраці в майбутньому всіх чотирьох країн, що виводить на перспективу «спільного північного порядку» у сфері безпеки та оборони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На тлі безпекової кризи у світі внаслідок російсько-української війни пожвавилась увага дослідників у галузі міжнародних відносин, міжнародного права, політології, соціології до проблем міжнародної й національної політики безпеки та оборони країн Північної Європи, однак на сьогодні частка наукових досліджень аналізованої проблематики є незначною. Серед вітчизняних науковців варто відзначити роботи українських науковців М. Пашкова, Я. Мякеля, О. Котляр, В. Павленко, І. Яковюк, Р. Орловського, С. Янюк, Р. Кирпичника, А. Мусієнко, А. Баровської, М. Чеховської, А. Рагнева та ін. Новизна цієї розвідки зумовлена відсутністю належного наукового

опрацювання фактора впливу вступу Фінляндії та Швеції до НАТО на зміну стратегії комунікації країн Північної Європи щодо оборонної й безпекової міжнародної політики та переосмислення ймовірної зміни ролі Скандинавських країн на міжнародній арені і їх впливу на перебіг війни в Україні.

Основні положення та висновки публікації враховують останні напрацювання сукупності незалежних дослідників Північної Європи, аналітичних центрів та дослідницьких установ Скандинавського регіону, які зосереджують зусилля на аналізі актуальних подій і в результаті їхнього наукового осмислення на формуванні звітів, підготовці доповідей у контексті стратегії комунікацій країн Північної Європи. Тематичні дослідження й підсумкові звіти дослідницьких установ Північноєвропейського регіону, своєю чергою, побудовані на емпіричному опрацюванні виступів ключових осіб, які тією чи іншою мірою визначають міжнародний вектор стратегічних комунікацій країн Північної Європи, зокрема високопосадовців, котрі ухвалюють стратегічні рішення та формують на їх основі засади політики; урядових експертів, які коментують стратегічні, військові, оборонні, економічні фактори та політичні застереження; державних службовців, які впроваджують урядові рішення в межах своєї сфери; науковців, медійників-міжнародників, які задіяні у створенні певного нарративу, безпосередньо впливають на рівень суспільної підтримки стратегічних рішень громадськістю. Зокрема, основні положення на висновки розвідки враховують дослідження експертів і науковців Фінського інституту міжнародних відносин (FIIA), Фінської асоціації міжнародних досліджень (FISA), Норвезького інституту міжнародних відносин (NPIA), Данського інституту міжнародних досліджень (DIIS), Шведського інституту міжнародних відносин (UI), які є майданчиками наукових дебатів про міжнародну політику країн Північної Європи. Водночас результати публікації враховують новітні розробки Geopolitical Intelligence Services AG, особливістю міждисциплінарних розробок якого є зосередженість на формуванні прогнозованих геополітичних наслідків актуальних подій.

У розвідці опрацьовано матеріали дослідників Матті Песу, Туомаса Ісо-Маркку, Крістін Хаугевік, Ойвінда Свендсен, Каті Кройц, Міккеля Рунге Олесена, Анни Лундборг Регнер, Якоба Ліннета Шмідта, Альберта Векмана, Ханни Оянен, Емми Хакали, Туомаса Форсберга, Рейчел Таузендфрейда, Тійни Мак Інтош, Іро Сярка, Мінна Аландер, Джоел Ліннаймякі, Антті Піхляянаа, Стефана Хедлунда та ін. Сукупний аналіз наукових розвідок учених Північної Європи дає змогу краще зрозуміти роль цих країн у міжнародному співтоваристві та вплив їхніх комунікаційних стратегій на

міжнародну політику, економіку й безпекову ситуацію. Оскільки глобальні виклики стають усе складнішими, вивчення досвіду стратегічних комунікацій Фінляндії та Швеції може допомогти Україні адаптувати свої підходи до міжнародних відносин.

Актуальність розвідки зумовлена неможливістю теоретичним осмисленням зміни зовнішньої політики та політики безпеки Фінляндії й Швеції, збільшенням ролі цих країн у міжнародному військовому альянсі НАТО, відповідно – потребою поглибити розуміння значення та впливу стратегічних комунікацій країн Північної Європи на прийняття міжнародних рішень, розв’язання глобальних проблем і протистояння глобальним викликам безпеки як тепер, так і в майбутньому. Пріоритетним акцентом стане спроба простежити міждержавну консенсусну політику аналізованих країн, урахувавши внутрішні безпекові пріоритети кожної з них, та дослідити вплив внутрішньої суспільної підтримки форматів і конфігурацій оборонних партнерств на визначення ключових компонентів їх взаємодії зі світом.

Зі вступом Фінляндії та Швеції до альянсу чіткіше викристалізується новий аспект у стратегічних комунікаціях Європи – артикульоване відмежування країн балтійсько-скандинавського та балтійсько-скандинавсько-польського блоку від росії – групи держав, над якими країна-агресорка тривалий час історично домінувала, пригнічуючи їхній потенціал міждержавної взаємодії. Власне це підтвержують висновки звіту Норвезького інституту міжнародних відносин (NIIA) 2022 р., які констатують, що «спільний інструментарій безпеки й оборони країн Північної Європи вже значною мірою сформований і готовий до застосування», та попри те, що «хоча ще передчасно говорити про “спільний північний порядок” у сфері безпеки й оборони, ми бачимо, що в усіх чотирьох країнах є зацікавлення та прагнення до подальшого зміцнення співпраці між країнами Північної Європи у сфері безпеки й оборони» [15]. Зміцнення Північного блоку в НАТО здатне посилити військовий потенціал не лише Північної, а й усієї Європи, унаслідок чого не лише зменшити вразливість прифронтових країн НАТО, а й, імовірно, змінити хід російсько-української війни.

Метою публікації є простежити динаміку стратегічних комунікацій Фінляндії та Швеції в умовах мінливого безпекового середовища, водночас на основі аналізу публічних дебатів усередині Фінляндії й Швеції дослідити сприйняття середовища безпеки та ключових партнерств, передусім НАТО, й окреслити їх вплив на прийняття рішень у контексті зовнішньої та оборонної політики.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Унікальний феномен консенсусної міждержавної політики країн Скандинавії, маючи давнє історичне підґрунтя, водночас ураховує й передбачає повагу до формування різних безпекових матриць усередині кожної держави. Зокрема, Норвегія, Данія та Ісландія були членами НАТО від початків, із моменту заснування в 1949 р., натомість Фінляндія та Швеція зберігали позаблоковий статус аж до 2022 р. У період холодної війни й після його завершення Швеція й Фінляндія по-різному визначили свої оборонні доктрини. Зміст цих доктрин великою мірою відображав і враховував громадську думку кожної з країн. Скандинавські держави розглядаються як приклади успішних моделей соціального добробуту та ефективної держави ще й з огляду на чутливість державної політики до врахування рівня суспільної підтримки тих чи інших державних ініціатив, зокрема й у розрізі безпеки та оборони. Громадська ж думка й суспільна підтримка вступу країн у НАТО варіювалася, реагуючи на різні середовища безпеки та рівень загрози в межах конкретної країни. У цьому ж контексті планувалися витрати на оборону. Політика безпеки Швеції після холодної війни поступово зміщувалася в бік урегулювання криз. Якщо до 2010 р. Швеція керувалася потребою обов'язкової строкової служби в мирний час, то надалі вона переорієнтовує власну політику безпеки на скорочення збройних сил і зменшення кількості строковиків. Певне зрушення громадської думки Швеції щодо необхідності збільшити витрати на збройні сили та частково відновити обов'язкову службу в лавах національного війська відбулося внаслідок анексії Криму росією. Одночасно на тлі погіршення безпекової стабільності посилюється прагнення до глибшої співпраці з іншими державами в оборонній сфері. Натомість Фінляндія основний акцент зробила на потенційній загрозі територіальній цілісності й обов'язковості строкової служби та збільшенні вкладень у розвиток національної системи оборони.

У найближчі роки країни водночас не лише розвивали двосторонню оборонну співпрацю, обмін інформацією, планування та навчання, а й приходять до спільної візії взаємодії з НАТО, зберігши позаблоковий статус, однак означивши інструментальний характер співпраці. Зі вступом у 1995 р. Фінляндії та Швеції до ЄС країни поступово збільшують трансатлантичну взаємодію. У 1997 р. Фінляндія й Швеція в особі міністрів закордонних справ виступили за поглиблення співпраці з Північноатлантичним Альянсом у Раді євроатлантичного партнерства. Протягом тривалого часу стратегічна культура обох країн як на державно-

му, так і громадському рівнях вибудовувалася на позаблоковості як на ефективній моделі безпекових гарантій обох країн, щоправда формально зберігаючи «опцію НАТО», тобто допускаючи членство в майбутньому з огляду на ймовірне погіршення безпеки у світі. 2018 р. Фінляндія та Швеція підписали Меморандум про взаєморозуміння, який розширив межі співпраці, не обмежуючи її лише мирним часом, а й охопив періоди криз, конфліктів і воєн та обумовив спільне операційне планування.

Визначаючи спільні вектори реагування північних країн на міжнародне безпекове середовище у 2000-ні, відзначимо, що дискурси безпекових питань Данії, Фінляндії, Норвегії та Швеції зосереджувалися довкола зростання загрози ширення авторитарних режимів, напруженості у відносинах із великими державами, збільшення ймовірності застосування зброї масового знищення, уключаючи ядерну зброю, концентрувалися довкола загроз тероризму, кібербезпеки, деструктивних інформаційних кампаній, глобальних пандемій і зміни клімату. Розбудовуючи дво- та тристоронні партнерства в Північному регіоні, країни Скандинавії окреслювали географічну пріоритетність Арктики й Балтійського моря. Щоправда, кожна з держав мала власні погляди та інтереси, що визначало контекстуальні відмінності в розгортанні дискурсів.

Після анексії Криму 2014 р. в офіційних документах скандинавських країн основним викликом безпеки одностайно визнано росію, при цьому «у Швеції та Фінляндії для опису росії як виклику безпеці були використані більш жорсткі формулювання, ніж ті, що застосовувалися раніше» [15]. До 2020 р. методи стратегічних комунікацій Китаю не були трактовані скандинавськими країнами як такі, що потенційно можуть становити загрозу для Північної Європи. У 2021 р. у звіті уряду Фінляндії з питань оборони методи зовнішньої безпекової політики Китаю вперше визначені в контексті національної та міжнародної загроз. Стрімкий вступ Фінляндії до НАТО засвідчив її позиціоноване лідерство щонайменше в короткостроковій перспективі. Свого часу рішуче й швидке рішення Швеції подати заявку на членство в ЄС не залишило Фінляндії вибору та інтенсифікувало зміни стратегічного мислення країни. Попри зміну лідерства та дещо різні профілі в НАТО, далеко не завжди маючи однакові погляди в розрізі різних питань, Фінляндія та Швеція неодноразово підтверджували здатність підтримувати «північний баланс» й ефективно взаємодіяти.

Перш ніж стати повноправним членом НАТО у квітні 2023 р., Фінляндія пройшла значний шлях, тривало вважаючи найкращою стратегією стримування росії, тісне партнерство з НАТО на основі військової

позаблоковості з огляду й під впливом очікування негативної реакції росії. Т. Форсберг, покликаючись на статистичні показники опитувань, зазначає, що лише четверта чи п'ята частина населення підтримувала аргументи на користь вступу Фінляндії до альянсу, натомість більшість аж до весни 2022 р. не розглядала таку можливість. Уперше наратив НАТО зазвучав у фінських дебатах у середині 1990-х після оголошення НАТО політики «відкритих дверей» та на тлі послаблення лідерських позицій президента Б. Єльцина. На фоні погіршення безпекового середовища Фінляндія приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру». Попри визнання наявності формальної «опції НАТО», пріоритетом була інтеграція в ЄС, а у внутрішньому політичному дискурсі питання членства зринало винятково в контексті загрози провокування росії. Поодинокі чіткі підтримку подання заявки на членство в НАТО в 1996 р. озвучив колишній впливовий дипломат М. Якобсон, який аргументував таку необхідність занепадом демократичного процесу в росії й пророкував, урешті, неминучий вступ Фінляндії, Швеції та Австрії в майбутньому. Дещо переконливіше аргументи на користь відмови від нейтралітету зазвучали у внутрішньому дискурсі на фоні російсько-грузинської війни 2008 р. та згодом у 2014 р. після анексії Криму. У серпні 2013 р. тодішній президент Саулі Ніністо визначив оптимальну позицію Фінляндії, як «сидіти на паркані»: «бути на вершині паркану – це досить непогане місце... У нас є свобода дій, у нас є вибір, у нас є можливість спостерігати і діяти. Нас не тягнуть в той чи той бік» [14]. Фактично більшість громадськості та зовнішньополітичної еліти Фінляндії до 2010 р. розвивали наратив НАТО зі зміщенням в бік загрози бути втягненими в далекі війни, які фіни не обирали. Та все ж відбувалося поступове зміщення акцентів публічних дебатів щодо НАТО в бік розуміння того, що «варіант із НАТО також можна розглядати як засіб стримування» [14]. Певні зрушення відбулися в січні 2022 р., коли росія оголосила США та НАТО проекти рамкових угод про «гарантії безпеки», висуваючи вимогу не приймати нових членів у НАТО. Однак навіть на фоні цих заяв лише 28 % респондентів підтримували ідею членства Фінляндії в НАТО. Провідні дослідники відзначають, що протягом тривалого часу основні аргументи на користь приєднання до альянсу фактично не змінювалися, однак вони зазвучали переконливо лише після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Доленосне рішення фактично прогнозувалось експертами вже через тиждень після вторгнення. Опублікований 3 березня 2022 р. Офісом Президента Республіки Фінляндія пресреліз про візит до США повідомляв: «На зустрічі, яка відбудеться в Білому домі, президенти обговорять напад росії на Україну, наслідки

війни для європейського порядку безпеки та двосторонню співпрацю між Фінляндією й США» [22]. Громадська думка змінювалася миттєво. На фоні візиту 50 % респондентів виступали за подання заявки на членство в альянсі. У травні 2022 р. вступ уже підтримувало 80 % населення, а рішення про подання заявки було ухвалене більшістю голосів – 188 «за» і 8 «проти». Приголомшлива блискавична спільна позиція політичної еліти, уряду й населення визнала стратегічну роль НАТО в зміцненні безпеки Фінляндії через стримування й військову підтримку у випадку війни.

Матті Песу та Туомас Ісо-Маркку, досліджуючи відносини Фінляндії з НАТО, виділили три періоди партнерства. Перший, (1992–2014) – епоха позаблоковості, визначали двосторонні угоди зі США, взаємодія з ЄС і НАТО, створення NORDEFSCO. Наступний, (2014–2022) – епоха узгодження, окреслило посилення співпраці з ЄС і НАТО, активне формування дво-, тристоронніх угод зі стратегічними союзниками, зокрема Швецією, Норвегією, США, Великою Британією. Третій (2022–) – епоха НАТО, поглиблення співпраці із союзниками, сусідами та членами Альянсу [12]. Запропонована дослідниками періодизація визнає трансформаційний вплив російської агресії на зовнішньополітичне й оборонне мислення Фінляндії. Передусім, напад росії був відразу засуджений вищим керівництвом Фінляндії. Сталість підтримки України, зокрема, підтверджує аналіз двосторонньої військової допомоги Україні, виділеної в інтервалі між січнем 2022 р. та червнем 2024 р. Статистичні дані, зібрані Стефаном Хедлундом, засвідчують, що країни Північної Європи й Балтії були лідерами в наданні військової допомоги Україні. Так, частка у % від ВВП Данії становить 1,83 %, Фінляндії – 0,88 %, Швеції – 0,76 %, Норвегії – 0,54 %, Ісландії – 0,18 % [16]. Схоже, що на фоні стрімкого погіршення безпекового середовища стратегічна культура країн Північної Європи стрімко адаптується, у результаті чого формується «блок стримування», потенціал якого, імовірно, зростатиме з інтеграцією Фінляндії та Швеції в структуру НАТО.

Дослідницька група (BITRIMINI) Фінського інституту міжнародних відносин (FIIA), яка впродовж липня 2023 р. до червня 2024 р. об'єднала дослідників із ключових країн-членів НАТО, у фінальній розвідці «Фінляндія як член НАТО. Потенціал поглиблення дво-, три- і мінілатерального оборонного співробітництва в багатосторонніх рамках», зокрема, відзначила, що здатність держав формувати міжнародний порядок залежить від низки моментів, серед яких – як географічне положення, економічний потенціал, зовнішньополітична орієнтованість, чисельність населення, так і позиціонування себе як лідера та здатність

нав'язувати свої інтереси іншим. Однак є й певні контекстуальні зміни – зокрема російсько-українська війна. «У сучасному мисленні, – зазначено у звіті, – економічна раціональність не має уже такої ваги, як це було до анексії Криму росією у 2014 р. й особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 р.» [12]. Дещо в іншій інтерпретації, та все ж та сама теза прозвучала й у роздумах про десятиліття на посаді Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга, який відзначив що від 2014 р. до 2024 р. частка партнерів Альянсу, які витрачають принаймні 2 % свого ВВП на оборону, зростає від трьох до двадцяти трьох [23]. А це виводить на прогнози про посилення співпраці країн, які позиціонують себе як такі, що сповідують демократичні цінності та готові їх відстоювати, зокрема й у форматі оборонних партнерств.

В огляді зовнішньої політики уряду Фінляндії зазначено, що профіль Фінляндії в НАТО «буде зосереджений на безпеці в регіонах Арктики та Балтійського моря, комплексній безпеці, кібернетичній та інформаційній безпеці, протидії гібридним загрозам, штучному інтелекту та квантових технологіях. Уряд урахуватиме важливість космічної галузі та технологій для НАТО й національної оборони. Фінляндія сприятиме формуванню ситуаційної обізнаності в космосі, зміцненню космічної політики НАТО та вдосконаленню національної експертизи й можливостей для бізнесу в питаннях, пов'язаних із космосом» [10]. Зовнішньополітичне мислення країни буде побудоване довкола розвитку співпраці зі США як «ключовим стратегічним партнером і союзником Фінляндії», так і Сполученим Королівством. Одночасно Фінляндія залишається «активним членом північної спільноти й працюватиме над поглибленням скандинавської інтеграції та усуненням бар'єрів між північними країнами» [10], де Швеція є «найближчим партнером» [10] Фінляндії.

Дослідниця Ханна Оянен відзначає тяглість двосторонньої оборонної співпраці між двома державами та акцентує на безперервному поступі на тлі зміни безпекового середовища, починаючи з 2014 р., й окреслює «розвиток до чогось набагато інтенсивнішого та глибшого, ніж ті форми й рівні співпраці, які вони мають з іншими країнами» [19]. У дослідженні «Переосмислення фінсько-шведських відносин, північна співпраця і НАТО» Ханна Оянен висловлює впевненість у тому, що спільний вступ країн до НАТО, тривалий досвід взаємодії Фінляндії й Швеції як у межах спільних двосторонніх партнерств, так і в різних конфігураціях співпраці країн Скандинавського регіону, «може бути досить цікавим і корисним для НАТО в цілому» [19]. Наводячи, як приклад, тандемний вступ Фінляндії й Швеції в 1995 р. до ЄС, науковиця констатує, що на початках через трива-

лий нейтралітет європейські країни підозріло сприймали перспективність взаємодії в межах безпекових та оборонних ініціатив ЄС, унаслідок чого Фінляндії й Швеції «довелося разом із третім нейтральним кандидатом, Австрією, підписати декларацію про повне прийняття змісту цієї політики. І, ставши членом ЄС, Швеція та Фінляндія зарекомендували себе – діючи разом – як особливо активні й конструктивні учасники розробки нових політик ЄС, зокрема, у сфері врегулювання кризових ситуацій» [19]. «Політика спільного вступу Фінляндії та Швеції до НАТО також нагадує рішення про розширення Шенгенської зони на Ісландію та Норвегію, які не є членами ЄС, у той час, коли Швеція й Фінляндія вступили до ЄС. Це було визначним визнанням фундаментальної важливості, навіть пріоритетності, співпраці Північних країн щодо ЄС. Фактично під час переговорного процесу підкреслено важливість Скандинавського паспортного союзу, а Данія, як єдина скандинавська країна, що вже перебувала в ЄС, заявила, що не прийме жодної норми ЄС, яка б зазіхала на паспортну свободу країн Скандинавії. Вступ Фінляндії та Швеції до ЄС не дозволив би створити Шенгенський кордон між цими країнами й Норвегією. Коли Норвегія та Ісландія стали асоційованими членами Шенгенської зони, скандинавський порядок переміг» [19], – наголошує Ханна Оянен. Покликаючись на цей результативний досвід, дослідниця проводить паралель гітотетичної дієвої взаємодії внаслідок спільного вступу в НАТО. Адже процес членства в будь-якій міжнародній організації, зокрема й передусім у НАТО, є індивідуальним рішенням, а схвалення під час прийняття відбувається з огляду на заслуги кожної окремої країни. Й оскільки йдеться «про пару країн, які могли б вступити окремо, але вирішили приєднатися разом», Ханна Оянен убачає в цьому кроці певну додану вартість [19].

Швеція подала заявку на членство саме на фоні вступу Фінляндії, а попередні роки нейтралітету, зокрема, були визначені ще й усвідомленням того, що самостійний вступ Фінляндії може викликати негативну реакцію росії, це ж загалом погіршить безпекове середовище регіону. Восстаннє задіяна у воєнні дії в 1814 р., цілком зрозуміло те, що Швеція обрала нейтралітет і військово неприємнання цілком усвідомлено. Інвестуючи значні кошти в розвиток оборонного потенціалу під час холодної війни, країна мала одні з найпотужніших військово-повітряні сили у світі, водночас активно розвивала співпрацю із західними країнами, заручившись неофіційними гарантіями з боку США. Після розпаду Радянського Союзу Швеція суттєво скоротила витрати на оборону, зокрема на 90 % знизивши чисельність власних збройних сил. Однак взаємодія з НАТО активно розвивалась, хоч і в позаблоковому

статусі. Коментуючи історію партнерської співпраці, Уряд Швеції відзначає, що в 1990-х збройні сили Швеції взаємодіяли з НАТО задля «покращення спроможності Швеції та НАТО діяти спільно в кризовій ситуації, зрештою – під час війни» [24]. Досвід участі в операціях НАТО в Боснії й Герцеговині, Косово, Афганістані, Лівії та Іраку дав змогу адаптувати збройні сили Швеції до військових стандартів НАТО. У 1994 р. Швеція приєднується до програми НАТО «Партнерство заради миру». Зближення з трансатлантичною спільнотою відбувалось і після вступу в 1995 р. до ЄС. У 1997 р. Швеція стала членом Ради євроатлантичного партнерства.

Після 2014 р. Шведська оборонна комісія оприлюднила звіт, відтоді російська агресія стає невід’ємною частиною дебатів про національну безпеку, зосереджуючись на територіальній загрозі, кібервикликах, інформаційних загрозах, викликах міжнародному правопорядку. У результаті, Швеція ще активніше зосереджується на вибудовуванні розгалуженої мережі оборонних партнерств, аби компенсувати втрачене. Протягом усіх років ключовим акцентом була пріоритетність фінсько-шведської оборонної співпраці. Так, у 2014 р. Швеція, Фінляндія та інші країни укладають із НАТО індивідуальне партнерство як «партнери розширених можливостей», розвиває політичний діалог, проводить спільні навчання та здійснює обмін інформацією, попри все зберігаючи нейтральний статус.

У 2021 р. синхронно з Фінляндією Швеція визнає виклик із боку Китаю, що вплинуло на економічну стратегію країни. Дебати розпочались з обговорення права компанії Huawei брати участь у розбудові шведської мережі 5G. Зміна стратегічного мислення з огляду на погіршення безпекового середовища зумовила створення арктичної стратегії, що передбачало ще тіснішу співпрацю країн Північної Європи у форматі Ради міністрів Північних країн.

Поступова адаптація стратегічного мислення країни до зростання загроз безпеки, урешті, призвела до того, що в травні 2022 р. Швеція подала заявку на членство в НАТО. Рішення ґрунтувалося на результатах звіту урядової міжпартійної робочої групи, покликаної проаналізувати зміну безпекової ситуації після повномасштабного вторгнення росії в Україну [24]. Дослідницька група (BITRIMINI) Фінського інституту міжнародних відносин (FIIA), аналізуючи потенціал розвитку взаємодії Швеції з НАТО, констатує: «Членство в НАТО стало кардинальною політичною змінною для Швеції, яка не брала участі у війні протягом 200 років і зберігала нейтралітет під час холодної війни. Однак, на відміну

від Фінляндії, Швеція завжди вважала, що їй не доведеться воювати в конфлікті наодинці. Таке мислення допоможе Швеції адаптуватись у переході від національної до колективної оборони, у якій солідарність і тісна співпраця з союзниками є ключовими» [12]. Пройшовши довгий шлях еволюції стратегічної культури, Швеція в березні 2024 р. стала повноправним членом НАТО.

Після вступу Фінляндії та Швеції в НАТО посилюється рішучість балтійсько-скандинавського й навіть балтійсько-скандинавсько-польського блоку. Стратегічні вектори взаємодії цих країн підтверджують їх здатність у перспективі сформувати європейський «блок стримування» росії. Це підтверджують і новітні наукові дослідження. Зокрема, потенціал розвитку такого сценарію Стефан Хедлунд убачає у посиленні ролі Румунії, яка зорієнтована на розміщення до 2030 р. найбільшої бази НАТО в Європі. Підтримка Чехії, Нідерландів і Великої Британії (яка привносить ядерний компонент) забезпечить партнерському угрупованню «достатню військову силу, щоб запропонувати ефективне стримування російської агресії, і достатню політичну рішучість, щоб гарантувати, що стримування буде надійним» [16]. Однак дослідник наголошує, що реалістичність такого сценарію великою мірою залежатиме від результатів виборів у США.

Єва Бьорлінг відзначає, що вступ Швеції до НАТО суттєво посилює можливості безпекових рамок для Європи й спонукає до розвитку «потужнішого оборонного партнерства зі Сполученими Штатами та Канадою» [11]. Водночас це зміцнює ще один стратегічний компонент країн Північної Європи – безпеку Арктики, де Норвегія й Ісландія стикались із загрозою, викликаною межуванням із росією. Водночас дослідниця наголошує: «Об'єднана європейська присутність у НАТО також надсилає чіткий сигнал росії, що її амбіції послабити альянс, зазнали краху. Ця солідарність зміцнює здатність НАТО в Європі протистояти кремлю та боротися з глобальними викликами на континенті, такими як тероризм, кіберзагрози, корупція та інші дестабілізуючі елементи» [11]. Це уможлиблює висновок, що ключові компоненти стратегічних комунікацій країн Північної Європи отримують додаткові аргументи для їх зміцнення.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Порівнюючи дискурси країн Північної Європи про безпеку й оборону після 2020 р., окреслюємо посилення схожості підходів в оцінках сучасного міжнародного безпекового середовища. Це зумовлює вирівнювання

стратегічного мислення держав, яке, попри національні відмінності, зумовлені історичними реаліями, географічним розташуванням, економічними показниками, зрештою, розміром країни, усе ж визначають саме росію основним викликом безпеці й переважно тяжіють в оцінках до реагування на ці загрози через поєднання стратегії «стримування» за посередництвом НАТО та стратегії «заспокоєння» через підтримку діалогу у відносинах із росією. Водночас окреслюється поступове реагування на методи впливу Китаю, що виявляється у визнанні китайських інвестицій в інфраструктуру та сировинні ресурси країн Північної Європи такими, що становлять певні безпекові ризики. В оборонному звіті уряду Фінляндії у 2021 р. уперше з'являється концепція «впливу широкого спектра», що визнає загрози кібератак і дезінформаційних кампаній викликом міжнародному праву й закону. Багатомірність погіршення безпекового середовища спонукає країни Північної Європи до поглиблення регіональної співпраці у форматі балтійсько-скандинавського. І в перспективі – балтійсько-скандинавсько-польського блоку. Водночас зміцнення Північного блоку в НАТО зумовить посилення військового потенціалу Північної Європи, та й загалом усієї Європи, зменшуючи вразливість прифронтових країн НАТО, партнерство здатне змінити хід російсько-української війни. Як наслідок, стратегічне мислення світового співтовариства у сфері безпеки та оборони зміцнюється в прагненні й можливостях відстоювати демократичні цінності.

У перспективі назрілим напрямом розвідки є аналіз партнерської співпраці Данії, Фінляндії, Норвегії, Швеції та Ісландії у сфері безпеки та оборони, виокремлюючи новітні виклики безпеки в умовах мінливого безпекового середовища з погляду стратегічних комунікацій країн Північної Європи, та впливу оборонних і безпекових партнерств на глобальну безпеку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архітектура європейської безпеки: історія становлення і розвитку: монографія: у 2 ч. / за наук. ред. проф. А. П. Гетьмана, І. В. Яковюка. Харків: Право, 2020, ч. 1. Від Давнього Риму до Другої світової війни, 180 с.
2. Баровська, А. В. (2015). Стратегічні комунікації: досвід НАТО. *Стратегічні пріоритети*, № 1(34), с. 147–152.
3. Кирпичник, Р. І. (2023). Вступ Швеції та Фінляндії в НАТО: Новий етап в історії формування політичної культури Скандинавії. *Науковий журнал «Регіональні студії»*, Ужгородський національний університет, вип. 33, с. 20–24.
4. Котляр, О. В. (2019). Регіональна співпраця держав Північної Європи у сфері безпеки та оборони. *Політичне життя*, № 3, с. 107–113.

5. Мусянко, А. О. (2024). Співробітництво Північних країн в сфері безпеки і оборони: еволюція підходів. *Юридичний науковий електронний журнал*, № 2, с. 498–502.
6. Павленко, В. (2017). Воєнно-політична інтеграція країн Скандинавії в архітектурі європейської безпеки після Другої світової війни. *Європейські історичні студії*, № 8, с. 39–52.
7. Чеховська, М. М., Рагнєв, А. О. (2018). Стратегічний наратив у системі стратегічних комунікацій. *Право і суспільство*, № 5, ч. 2, с. 32–37.
8. Яковюк, І. В., Орловський, Р. Р. (2017). Європейське оборонне співтовариство: витоки становлення інтеграції в оборонній сфері. *Проблеми законності*, вип. 139, с. 264–277.
9. Янюк, С. (2019). Досвід зарубіжних країн у застосуванні механізмів державного регулювання територіальної оборони. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, № 4, с. 97–106.
10. A strong and committed Finland Programme of Prime Minister Petteri Orpo's Government. Publications of the Finnish Government, 2023/20/06. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/governments/government-programme#/8/1>.
11. Björling, Ewa (2024). What Sweden will bring to NATO. GIS (Geopolitical Intelligence Services AG), *March*, 8. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/sweden-nato-accession/>
12. FIIA report 76: Finland's partnerships as a NATO member prospects for defence cooperation in a multilateral framework / Iro Särkkä, Minna Alander, Joel Linnainmäki & Antti Pihlajamaa, 2024, 25 June. URL: <https://www.fia.fi/en/publication/finlands-partnerships-as-a-nato-member>.
13. Finnish Government, 2020, p. 21.
14. Forsberg, Tuomas (2023). Four rounds of the Finnish NATO debate. *Nordic Review of International Studie / FISA Finnish International Studies*, № 1, pp. 41–51.
15. Security debates and partnership choices in the Nordic states: From differentiation to alignment Haugevik Kristin, Svendsen Qyvind, Creutz Katja, Runge Olesen Mikkel, Lundborg Regnér Anna and Linnet Schmidt Jakob. *Norwegian Institute of International Affairs*, 2022, January 20. URL: https://www.nupi.no/content/pdf_preview/24450/file/2022Haugeviketal.SecuritydebatesandpartnershipchoicesintheNordicstates.pdf
16. Hedlund, Stefan (2024). Europe's new Iron Curtain. GIS (Geopolitical Intelligence Services AG), September, 17. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/new-iron-curtain/>
17. Hedlund, Stefan (2024). Finland stands tall against Russia. GIS (Geopolitical Intelligence Services AG), April 8. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/finland-stands-tall-against-russia/>
18. Historical relations between Sweden and NATO. *The Government Offices of Sweden*, 2024, 03 April. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/history-of-sweden-and-nato/>
19. Ojanen, Hanna (2023). Rethinking Finnish – Swedish relations, Nordic cooperation, and NATO. *Nordic Review of International Studie / FISA Finnish International Studies*, № 1, pp. 26–34.
20. Pesu, Matti (2023). Logical but unexpected: Witnessing Finland's path to NATO from a close distance. *NATO Review*, 30 August. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2023/08/30/logical-but-unexpected-witnessing-finlands-path-to-nato-from-a-close-distance/index.html>.

21. Pesu, Tuomas, Iso, Markku (2022). Finland as a NATO ally: First insights into Finnish alliance policy. *Finnish Foreign Policy Paper*, 9, 15 December. URL : <https://www.fia.fi/julkaisu/finland-as-a-nato-ally/>

22. President Niinistö to make a working visit to Washington D. C. / Office of the President of the Republic of Finland. *Press release*, 9/2022, 2022, 3 March. URL: <https://www.presidentti.fi/niinisto/en/press-release/president-niinisto-to-make-a-working-visit-to-washington-d-c/>

23. Stoltenberg, Jens (2024). Reflections on a decisive decade as NATO Secretary General. *NATO Review*, 27 September. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2024/09/27/reflections-on-a-decisive-decade-as-nato-secretary-general/index.html>.

24. Sweden's role in NATO. *The Government Offices of Sweden*, 2024, 04 October/April. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/swedens-role-in-nato/>

25. Weckman, Albert (2023). Public opinion and NATO: How different security environments influence the support for NATO in Finland. *Nordic Review of International Studie / FISA Finnish International Studies*, № 1, pp. 5–25.

REFERENCES

1. Архитектура європейської безпеки: історія становлення і розвитку: монограф.: у 2 ч. / за наук. ред. проф. А. П. Hetmana, І. В. Yakoviuka. Kharkiv: Pravo, 2020, ch. 1: Vid Davnoho Rymu do Druhoi svitovoi viiny, 180 p.

2. Barovska, A. V. (2015). Stratehichni komunikatsii: dosvid NATO. *Stratehichni priorytety*, № 1(34), p. 147–152.

3. Kyrpychnyk, R. I. (2023). Vstup Shvetsii ta Finliandii v NATO: Novyi etap v istorii formuvannia politychnoi kultury Skandynavii. *Naukovyi zhurnal «Rehionalni studii» Scientific Journal «Regional Studies», Uzhhorodskyyi natsionalnyi universytet*, vyp. 33, p. 20–24.

4. Kotliar, O. V. (2019). Rehionalna spivpratsia derzhav Pivnichnoi Yevropy u sferi bezpeky ta oborony. *Politychne zhyttia*, № 3, p. 107–113.

5. Musiienko, A. O. (2024). Spivrobotnytstvo Pivnichnykh krain v sferi bezpeky i oborony: evoliutsiia pidkhodiv. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, № 2, p. 498–502.

6. Pavlenko, V. (2017). Voienno-politychna intehratsiia krain Skandynavii v arkhitekturi yevropeiskoi bezpeky pislia Druhoi svitovoi viiny. *Yevropeiski istorychni studii*, № 8, p. 39–52.

7. Chekhovska, M. M., Rahniev, A. O. (2018). Stratehichni naratyv u systemi stratehichnykh komunikatsii. *Pravo i suspilstvo*, № 5, ch. 2, p. 32–37.

8. Yakoviuk, I. V., Orlovskyyi, R. R. (2017). Yevropeiske oboronne spivtovarystvo: vytoky stanovlennia intehratsii v oboronni sferi. *Problemy zakonnosti*, vyp. 139, p. 264–277.

9. Yaniuk, S. (2019). Dosvid zarubizhnykh krain u zastosuvanni mekhanizmiv derzhavnoho rehuliuвання terytorialnoi oborony. *Publichne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, № 4, p. 97–106.

10. A strong and committed Finland Programme of Prime Minister Petteri Orpo's Government. *Publications of the Finnish Government*, 2023/20/06. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/governments/government-programme#/8/1>.

11. Björling, Ewa (2024). What Sweden will bring to NATO. GIS (Geopolitical Intelligence Services AG). March 8. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/sweden-nato-accession/>
12. FIIA report 76: Finland's partnerships as a NATO member prospects for defence co-operation in a multilateral framework / Iro Särkkä, Minna Alander, Joel Linnainmäki & Antti Pihlajamaa, 2024, 25 June. URL: <https://www.fiaa.fi/en/publication/finlands-partnerships-as-a-nato-member>.
13. Finnish Government, 2020, p. 21.
14. Forsberg, Tuomas (2023). Four rounds of the Finnish NATO debate. *Nordic Review of International Studie / FISA Finnish International Studies*, № 1, pp. 41–51.
15. Security debates and partnership choices in the Nordic states: From differentiation to alignment Haugevik Kristin, Svendsen Qyvind, Creutz Katja, Runge Olesen Mikkel, Lundborg Regnér Anna and Linnet Schmidt Jakob. *Norwegian Institute of International Affairs*, 2022, January 20. URL: https://www.nupi.no/content/pdf_preview/24450/file/2022Haugeviketal.SecuritedebatesandpartnershipchoicesintheNordicstates.pdf
16. Hedlund, Stefan (2024). Europe's new Iron Curtain. *GIS (Geopolitical Intelligence Services AG)*, September 17. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/new-iron-curtain/>.
17. Hedlund, Stefan (2024). Finland stands tall against Russia. *GIS (Geopolitical Intelligence Services AG)*, 2024, April 8. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/finland-stands-tall-against-russia/>.
18. Historical relations between Sweden and NATO. *The Government Offices of Sweden*, 2024, 03 April. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/history-of-sweden-and-nato/>
19. Ojanen, Hanna (2023). Rethinking Finnish – Swedish relations, Nordic cooperation, and NATO. *Nordic Review of International Studie / FISA Finnish International Studies*, № 1, pp. 26–34.
20. Pesu, Matti (2023). Logical but unexpected: Witnessing Finland's path to NATO from a close distance. *NATO Review*, 30 August. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2023/08/30/logical-but-unexpected-witnessing-finlands-path-to-nato-from-a-close-distance/index.html>
21. Pesu, Tuomas, Iso, Markku (2022). Finland as a NATO ally: First insights into Finnish alliance policy. *Finnish Foreign Policy Paper*, 9, 15 December. URL: <https://www.fiaa.fi/julkaisu/finland-as-a-nato-ally/>
22. President Niinistö to make a working visit to Washington D. C. / Office of the President of the Republic of Finland. *Press release 9/2022*, 2022, 3 March. URL: <https://www.presidentti.fi/niinisto/en/press-release/president-niinisto-to-make-a-working-visit-to-washington-d-c/>
23. Stoltenberg, Jens. (2024). Reflections on a decisive decade as NATO Secretary General. *NATO Review*, 27 September. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2024/09/27/reflections-on-a-decisive-decade-as-nato-secretary-general/index.html>.
24. Sweden's role in NATO. *The Government Offices of Sweden*, 2024, 04 October/April. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/swedens-role-in-nato/>
25. Weckman, Albert (2023). Public opinion and NATO: How different security environments influence the support for NATO in Finland. *Nordic Review of International Studie / FISA Finnish International Studies*, № 1, pp. 5–25.